

m'has totat d'espaseta, / Píramo, i ta totada ('barrotada', 'acte de vèncer amb atots') / al punt m'ha tomat, al punt, / y ja no podré fer *vasa*» (JMBover, *BiblEscrBal.* II, 278.84.4). —² «En aquells estrados, per allí dintre, hi havia partides de jocs de *basas*, y la principal de la banca, en la que se jugaba ab un profundo silenci», Baró de Maldà, *Excursions* (p. 170). —³ En textos mallorquins moderns tenim: «No et cal venir, que no et vui: / per mon compte no fas *vasa*; / tu fas més nosa a la casa / que una busca dins un uï», Moll, *Amoroses*, 103; també Torres, *Biogr. de Costa i Llobera*, p. 117, Ferrà, *Comèdies* I, p. 48. —⁴ Nigra (*Rom.* xxxi, 25) creu que l'it. *baizza* 'basa' és la mateixa paraula que el toscà *baizza*, venec. *baza* 'barbeta punxeguda', fundant-se que, segons una superstició italiana, els objectes punxeguts porten bona sort. Hi ha, a més a més, it. dial. i ant. *bazza*, *baz(z)* 'certa moneda', d'origen alemany (Prati), però una etimologia basada en tals detalls com aquests dos casos necessita proves tangibles. —⁵ Sols veiem en Beaussier *báz-zax* «écraser», com a propi del Marroc, «violenter», però el que duu Lerchundi és *pézza* 'esclafar, rebentar', d'aspecte estranger (noteu la *p*), i aquest devia ser l'originari. —⁶ Si fos segur que hi ha un basc *ibazi* «mercer, ganar» d'on el causatiu *irabazi* «ganar» (amb variant *irapazi* en el basc d'Orozko), com que la *i* és un element postís, podríem pensar si tanmateix aquest terme de joc, *basa*, no és al capdavant pre-romà. Però només Bera-Mendizábal recull *ibazi*, no Azkue. De manera que potser el primitiu és *ebatsi* «robar, hurtar» anav., basc-fr. i ronc.; no hi ha un *epatsi en Azkue però hi ha *ephaste* «voleur» en els Proverbis d'Oihenart i *epai* 'tallar' bnav., lab. i Markina. Potser també en *ebatsi* tenim un *e*-postís i així potser no cal renunciar del tot a la idea (cf. *robar* en el joc del dòmino, etc.).

BASALT, min., tret modernament del ll. *basaltes*; Labèrnia (1839) dona *basalte* (cf. fr. *basalte*) remetent a *basalto*, la forma castellana, que per la seva banda fou presa del mot francès (DCEC I, 418b).

DERIV.: *Basàltic*, -a.

CPT.: *Basaltiforme*, *basaltoide*. J. G.

BASANITA, min. pres modernament del llatí *basanites*. J. G.

BASAR, 'botiga gran on es venen moltes menes d'articles', pres modernament del persa *bazār*; encara que documentat en castellà en el *Viaje de Turquía* (S. XVI), el català sembla haver-lo pres del francès en el S. XIX (DCEC I, 432a). J. G.

BASARDA, 'por intensa d'un perill indefinit', mot popular, peculiar del dialecte central i no gaire antic en català; ho és més a França, on apareix amb caràcter argòtic i dialectal, i és probable que ens vingui d'allà, on sembla relacionar-se amb el fr. vulgar *vesse*,

vessette, 'por vil, sentida pel qui s'embruta de covardia' (del ll. VISSIRE 'petar-se', eufemisme); *vessette* s'alteraria en *vézarde* per influència de *basarder* 'ariscar' (ajudant-hi potser el fr. dial. *basir* 'esblamar-se, desmaiarse, defallir', 'morir', origen incert). □ 1.ª doc.: 1803, Belvitges, com a sinònim vulgar de 'por'.

Lab. 1839 ho atenua donant-lo com a «familiar». Aquesta connotació s'ha anat debilitant i els escriptors de la Renaixença n'han fet ample ús literari, tot restant un terme més aviat col·loquial: no escauria en un poema ni en el llenguatge noble de l'oratoría, de la ciència, de l'administració, de la llei o de la filosofia; però ha circulat amplament en prosa narrativa de bon to, i fins en refinada anàlisi psicològica. Ja se'n serviren narradors de civil llenguatge en els dos últims decennis del segle passat, començant per N. Oller (1883): «quan se la veyá, son bras nu a l'ayre, la fas suhosa, la mirada suplicant... infundia *basarda* y respecte alhora» (*La Papallona*, 171); altre ex. d'Oller posterior, en *AlcM*).

D'importància decisiva per judicar l'antiguitat de *basarda*, junt amb la seva absència en tots els autors i diccionaris anteriors al S. XIX, és el fet que no s'hagi usat a fora del Principat: més encara, car no es troba més que en fonts i escriptors del dialecte oriental.¹

Reconeguem que no satisfan del tot les definicions que se n'han donat: la del *DFa*. és més matisada, però no és simplement una «por intensa» (*AlcM*), com ho mostra ja aquest passatge de *La Papallona* (obra de parlar més barceloní que vallenc, per cert, encara que sigui d'Oller), car la por intensa sol venir d'un perill físic que sentim real i la pobra dona de qui es parla no pot constituir un perill corporal per als qui la veuen. Joaq. Ruyra, en el bell assaig que el 1922 dedicà a la distinció matisada dels noms de la por (O. C., 868-70) arriba a la conclusió: «és la por d'un perill indeterminat i misteriós»; que s'acosta a l'essència però no manca d'ambigüitat ni ateny a certs aspectes.

Un passatge de Coromines (a. 1901) suggereix alguns d'aquests: «Em va fer por. El vent s'adormia dolçament i queia una quietud... —*Què?*— Semblava com si m'haguessin cridat a mitja veu... En aquella bardissa juraria que s'havia remenat algú... Quina *basarda* que fa la quietud!» (*Per les boscatíries tenebroses*, O. C., 490b).

Realment val, però, la pena de llegir un extret de les fines precisions de Joaquim Ruyra: «—Quan estic sola a casa, a la nit, passo una bella por. —Però... què tems? —No temo res, tinc *basarda*—. La *basarda* --- és distinta de l'horror, però no l'exclou; podem sentir *basarda* i horror en contemplar un cadàver, una hecatombe, etc. Seria un disbarat dir: tinc *basarda* d'un cop de puny, d'una ganivetada, d'una malaltia, de morir...² Si ens fa *basarda* la mort no és perquè hagi d'extingir la nostra vida, sinó perquè ens aboca als perills misteriosos de l'eternitat. Si ens fa *basarda* la solitud és perquè sentim entorn nostre una potència misteriosa enmig de la qual ens veiem petits i desarmats. El punyal no ens fa *basarda*